

Οι Έλληνες τῆς Ἀθήνας, γράφει ὁ Hobhouse, ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριο. Ἐξάγουν ἓνα μέρος τῶν τοπικῶν προϊόντων καὶ εἰσάγουν ἀπὸ τὴν Ἰταλία βιομηχανικὰ εἶδη καὶ στάρια. Ἐνας Ἀθηναῖος ἔμπορος εἶχε συνοδέψει τὰ ἐμπορεύματά του ὡς τὸ Λονδίνο. Τὸ λάδι ἀποτελοῦσε τὸν κυριώτερον πλοῦτον τῶν Ἀθηναίων. Ἡ ἐξαγωγή ἔφτανε 3-4.000 βαρέλια τὸ χρόνο. Ἐξάγονταν ἐπίσης ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν σὲ μικρὰς ποσότητες βούτυρο, τυρὸς, μετζί, μέλι, ρετσίνα, κατρέμι καὶ κάμποσα ζῶα.

Οἱ Φρόγχοι ποὺ ἦταν ἐγκυκλοπαιχθέντες στὴν Ἀθήνα τόκισαν στοὺς Ἕλληνας ἐμπορευόμενους χρήματα μὲ τόκο 20-30%.

Αὐτοὶ οἱ Εὐρωπαῖοι διασκέδαζαν τὸ χειμῶνα καὶ τὴν ἀνοιξὴ ὀργανώνοντας χοροὺς καὶ δεξιώσεις. Στὶς δεξιώσεις τοὺς καλοῦσαν καὶ τοὺς Ἕλληνας ἄρχοντες.

Ἀλλὰ αἱ καλύτερες διασκέδασεις γίνονταν στὶς Ἀποκριές. Πολλοὶ Ἀθηναῖοι ντύνονταν μασκαράδες. Οἱ δύο ξένοι δέχτηκαν κατὰ τὶς ἀποκριές τοῦ 1810 τὴν ἐπίσκεψιν ἑνὸς νέου μεταμοιεσμένου μὲ στολὴ Ἀγγλοῦ. Πάντως ἡ πιδ γοητευτικὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνας ἀποκριάτικη ἐκδήλωση ἦταν νὰ μασκαρευθοῦναι σὲ βοεβόδες, κωδῆδες καὶ ἄλλους Τούρκους ἀξιωματούχους καὶ νὰ παρελαθοῦν στοὺς δρόμους μὲ τοὺς ἀκολουθοῦντας τοὺς ντυμένους ἐπίσης τούρκικα. Κάποιος μὲ πιδ τοῦ μασκαρέματος σατίρισε τὸν ἴδιον τὸν ἀρχιεπίσκοπον. Φόρεσε μάσκα καὶ τὸν μιμήθηκε καθὼς ἔκανε ἀγριασμό στὰ ἀθηναϊκὰ σπιτία. Ἀλλὰ ὁ κληρὸς δὲν ἦταν τόσο ἀνεκτικὸς ὅπως οἱ Τούρκοι καὶ ἔσπευσε νὰ τὸν ἀφορίσῃ.

Οἱ ἀφιξεις ξένων περιηγητῶν εἶχαν γίνῃ πολὺ πυκνές. Πρὶν λίγα χρόνια, γράφει ὁ Hobhouse, ἓνα ταξίδι στὴν Ἀθήνα ἀποτελοῦσε μεγάλο ἐγχείρημα.

ἐξουσίας ὅπως καθορίζονταν ἀπὸ τὰ διάφορα σουλτανικὰ βεράια. Τὰ πατριαρχικὰ καὶ ἐπισκοπικὰ δικαστήρια εἶχαν καὶ ποινικὴ δικαιοδοσίαν. Εἰδικὰ ὁ πατριάρχης ἀδικιοῦτο χάριν τῶν τῆς ἐκκλησίας ἀναγκῶν καὶ νὰ φορολογῆ οὐ μόνον τὸν κληρὸν ἀλλὰ καὶ τοὺς λαϊκοὺς καὶ νὰ συντηρῇ ἀστυνομικοὺς στρατιώτας ἢ γενιτσάρους ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ, ὅπως διεκδικεῖν μὲν τὴν εἰσπραξίν, ἐκτελεῖ δ' ἀπ' εὐθείας τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ, ἐξ οὗ καὶ ἰδίως φυλακὰς ἐδικαιοῦτο νὰ ἔχη» (Νικ. Γ. Μοσχοβάκη, Τὸ ἐν Ἑλλάδι Δημόσιον Δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐν Ἀθήναις 1882, σ. 53-54).

1. Τῇ γαλλικῇ παροικίᾳ τῆς Ἀθήνας ἀποτελοῦσαν στὶς 20 Νοεμβρίου 1816: Ὁ κηπουρὸς Paul d'Ingré, ὁ ἀρχομάνος τοῦ προξενείου Pierre Gaspari, ἔγγαμος μὲ παιδιὰ, ὁ ἐμποροπλοίαρχος Dominique Origon, ἔγγαμος μὲ παιδιὰ, ἡ χήρα Roque μὲ δύο παιδιὰ, ἡ χήρα Giraud (ἡ κόρη τῆς εἶχε παντρευτῆ ἓνα Ἰταλὸ προστατευόμενον τῶν Ἀγγλων), οἱ κόρες τοῦ André Bertrude, παντρεμένες ἢ μὴ μὲ Ἕλληνας, ἢ ἄλλο μὲ Ἰταλὸ (Émile Legrand, Biographie de Louis-François-Sebastien Fauvel, Revue Archéologique, Paris 1897, σ. 43 σημ. 2).

2. Ἐνθ' ἄν., σ. 250-251. Κι' ὅπως γράφει ὁ Καμπούρογλου, ὁ Ἀθηναῖος αὐτὸς μασκαρὰς ὑποχρεώθηκε τὴν πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὶς Ἀποκριές, ὅταν ἀπόλυσε τὸ Καθολικὸν καὶ ἦταν ὅλη ἡ Ἀθήνη μαζωμένη, νὰ γονατίσῃ, νὰ βάλῃ τὴν παλάμη του στὴ γῆ καὶ νὰ τοῦ τῆς πατήσῃ ὁ δεσπότης. «Ὅπως εἶναι δὲ γνωστὸν οἱ παπᾶδες διακρίνονται διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ παπουτσιοῦ των» (Ἀττικὸν Ἑρωτες, Ἀθήνη 1921, σ. 90).

Υπήρχαν δυσκολίες και κίνδυνοι. «Στην εποχή που κάθε πλούσιος νέος, Άγγλος ή Γάλλος, θεωρούσε απαραίτητη για τη μόρφωσή του τη γνωριμία με τα αρχαία μνημεία της Ιταλίας, μόνο μερικοί παράτολμοι φιλόλογοι και καλλιτέχνες διακινδύνευαν ένα ταξίδι ανάμεσα στους βαρβάρους για να αποθαυμάσουν τις ελληνικές αρχαιότητες. Άλλά αυτοί οι φόβοι διαλύθηκαν πια έντελως. Σήμερα ή Αττική είναι γεμάτη ταξιδιωτές. Άκόμα και πολλές ώραϊες συμπατριώτισσές μας ανέβηκαν στο βράχο της Ακρόπολης. Τόσο μεγάλη είναι ή κίνηση των ξένων, που ένας Έλληνας σχεδιάζει να ανοίξη ταβέρνα, κάτι όλοτελα άγνωστο ως τώρα στην Αθήνα. Σε λίγα χρόνια μπορεί κι' ό Πειραιάς να εφοδιασθή με όλες τις ανέσεις μιας κοσμικής λουτρόπολης»¹.

Στην εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, προς την πλευρά του Αρείου Πάγου είδε την κυλίστρα όπου πήγαιναν οι παντρεμένες Αθηναίες κι' αφήνονταν να γλιστρήσουν στην κατοφέρεια για ν' αποκτήσουν, όπως πίστευαν, άρσενικά παιδιά. Ό Hobhouse είδε μια γυναίκα να έκτελῃ αυτή την άσκηση που του φάνηκε «όχι μόνο δυσάρεστη αλλά και κάπως επικίνδυνη»².

Τό μνημείο του Φιλοπάππου ήταν έτοιμόροπο. Άν γινόταν ένας σεισμός θα γκρεμιζόταν όλοτελα. Τα μάρμαρά του ήταν σκεπασμένα, αν όχι παραμορφωμένα, από τα όνόματα των ταξιδιωτών. Ό Ιταλός ζωγράφος Pomardi, που άκολουθούσε τον Άγγλο περιηγητή και αρχαιολόγο Dodwell είχε «την άσυγχώρητη ματαιοδοξία», γράφει ό Hobhouse, «να χαράξη το δικό του σε έξη μεριές»³.

Οι δύο ξένοι θα πραγματοποιήσουν και μια συστηματική περιοδεία στην Αττική. Τό μοναστήρι του Δελφικού Θύμιζε όχυρό και όχι καταφύγιο άναχωρητών. Τό έξωτερικό τεΐχος είχε ύψος τουλάχιστον 20 πόδια και στις γωνίες υπήρχαν πύργοι. Μ' όλες αυτές τις προφυλάξεις, γράφει ό Hobhouse, τό μοναστήρι δέν μπορεί να άποφύγη τις έπισκέψεις των Τούρκων που συχνά μεταβάλλουν τις τοιχογραφίες σε στόχους σκοποβολής. αϊυτό φαίνεται στο μοσαϊκό του Παντοκράτορα στον τρούλλο του ναού. Τα μάτια και τό πρόσωπο είναι διάτρητα από τα βόλια».

1. Ένθ' άν., σ. 252-253.

2. Ένθ' άν., σ. 265-266.

3. Ένθ' άν., σ. 267-268. Συνεχιζόταν ή προαιώνια συνήθεια των περιηγητών ν' άπαθαντίζον τα όνόματά τους πάνω στα μέρμρα των αρχαίων μνημείων. Στις άρχές του ΙΘ' αιώνα κίνες και βάρβαροι ήταν κατάγραφοι. Ό Hobhouse κατηγορεί τους άλλους για τη βάρβαρη αυτή συνήθεια. Άλλά και κείνος δέν άντιστάθηκε στον πειρασμό να χαράξη τό όνομά του, πλάι στού Byron, στούς Δελφούς. Ίσως από άίσθηση ένοχής άπέφυγε να τό μνημονούση στο χρονικό του, ενώ σημειώνει πως είδε τό όνομα του Aberdeen (C. W. J. Elliot, Lord Byron, Early travellers and the monastery at Delphi, American Journal of Archeology, τ. 71, No. 3, Ιούλιος 1967, σ. 288). Άκόμα κι' ό Έλγιν είχε τό ματαιοδοξία να χαράξη τό όνομά του σ' ένα κίονα του Παρθενώνα (Γ. Κωνσταντινάκη, Ιστορία των Αθηνών, Αθήνησι 1876, σ. 565).

Μο
τους ξέν
δηλαδή
Ο
και ένα
έκτος επ
Η
επίπεδες
πύργου
Απ
κάτοικαι
κατρώμ
του νηπι
Σμύρνη
δέν, υπά
ξαν τό κα
τους.
Στό
τη Θάλα
κρήνες ή
παγγής.
ήμέρα π
άνορθαν
κα
νεοδ κατα
μια φερά
την παρή
άνθρωπος
Θε ε
μονάχα
φόρος επ
Οι κ

1. Έν
2. Έν
3. Έν
4. Έν
5. Το

Πόλης. Έπ
που μοιζε
μου και η
πλά της Ιε

Μονάχα ένας καλόγερος έμεινε στο μοναστήρι, κι' αυτός, όπως πληροφορήσε τους ξένους ο χωριάτης που φρόντιζε την εκκλησία, «ξεχειμόνιαζε στο χωριό», δηλαδή στην 'Αθήνα.

Ο λόρδος Έλγιν είχε αρπάξει από το Δαφνί ένα κίονα, δύο κιονόκρανα και ένα βάζο. «Και σήμερα δεν έχει απομείνει κανένα λείψανο στο μοναστήρι εκτός από ένα πέτρινο τάφο»¹.

Η Έλευσίνα ήταν ένα εξαθλιωμένο χωριό από τριάντα λασποκάλυβα με επίπεδες στέγες και Άρβανίτες κατοίκους. Υπήρχε όμως και ένας τετράγωνος πύργος, κατοικία του αγγ. της περιοχής².

Από την Έλευσίνα οι Άγγλοι περιηγητές πέρασαν στη Σαλαμίνα. Οι κάτοικοι της Κούλουρης πλήρωναν στην Πύλη φόρο σε είδος: 4.000 οκάδες κατράμι για τα ναυπηγεία του Τοπχανά. Και επειδή δεν έπαρκοῦσε η παραγωγή του νησιού ταξίδευαν σε άλλες περιοχές, ακόμα και στη Μ. Άσία, κοντά στη Σμύρνη, για να συμπληρώσουν το έλλειμμα. Εκεί στρατοπέδευαν μέσα στα δάση ομάδες από 300-400 Κουλουριώτες, συγκέντρωναν ρετσίνι και παρασκεύαζαν το κατράμι που χρειαζόνταν για να καλύψουν τις φορολογικές υποχρεώσεις τους³.

Στο μοναστήρι της Καισαριανής είδαν, λίγο πιο πάνω από τον περίβολο, τη θαυματουργή πηγή που χάριζε εύτοκία στις Άθηναίες. Τρεις πέτρινες κρήνες, ή μία πάνω στην άλλη, δέχονταν το διαυγέστατο και δροσερό νερό της πηγής. Η μεσαία βρισκόταν μέσα σε μια άψιδωτή σπηλιά. Κάθε χρόνο, την ημέρα της γιορτής της Παναγίας, πολλές Άθηναίες πήγαιναν στη σπηλιά, άναβαν λαμπάδες, έπιναν νερό της πηγής και λούζονταν. Πίστευαν πως αυτό το νερό κατασιγάει τους πόνους της γέννας. Ο οδηγός βεβαίωσε τους ξένους ότι μια φορά το χρόνο κατέβαιναν από τον ουρανό δύο περιστέρια και εύλογούσαν την πηγή. Για να γίνη μάλιστα πιστευτός πρόσθεσε ότι ένας δεσπότης, άγιος άνθρωπος είδε τα περιστέρια με τα μάτια του⁴.

Θά έπισκεφθῆ και το μοναστήρι της Πεντέλης. Βρήκε πέντε έξη καλογέρους μονάχα. Οι άλλοι ήταν σκυρπισμένοι στα πολυάριθμα μετόχια. Ο έτήσιος φόρος υπολογιζόταν σε 6.000 λίτρες μέλι⁵.

Οι καλόγεροι πρόσφεραν στους ξένους αυγά, έλιές, μέλι, εξαιρετικό κρασί

1. Ένθ' άν., σ. 325-326.

2. Ένθ' άν., σ. 329.

3. Ένθ' άν., σ. 337.

4. Ένθ' άν., σ. 342-343.

5. Το μοναστήρι της Πεντέλης έστελνε 3.000 οκάδες μέλι το χρόνο στο Γενή Τζαμί της Πόλης. Έπρεπε να παραδοθῆ στην αρχή του Ραγιαζνιού για την παρασκευή του σερμπετιού που μοιραζόταν στους άπορους μουσουλμάνους. "Όταν πέρασε στη δικαιοδοσία του μοναστηριού κι' η Νταού, οι υποχρεώσεις αυξήθηκαν κατά 1.000 οκάδες (Δημ. Καμπούρογλου, Μνημεία της Ιστορίας των Άθηναίων, Έν Άθήναις 1889, τ. Α', σ. 395-396).

και νόστιμο φατόλι. Παραιοποιόνταν όμως για τη φτώχεια τους κι' αυτό για να μη δημιουργηθῆ, εντύπωση πως εσύμερει το μοναστήρι και πέση καμμιὰ ἄβανιά!

Ἡ Κηφισιά—τὸ θέρετρο τῶν Τοῦρκῶν και Ἑλλήνων τῆς Ἀθήνας—ἦταν τὸ μοναδικὸ χωριὸ τῆς Ἀττικῆς ποὺ εἶχε τζαμί. Ντὴ μέση τοῦ χωριοῦ υπήρχε ἕνας ἀνοιχτὸς χώρος με δύο κρήνες και ἕνα πολὺρι πλατάνι. Κάτω ἀπὸ τὸ πλατάνι εἶδε ὁ Hobhouse μιὰ μεγάλη πέτρινη πλάκα με τίς γωνίες πελεκημένες ὥστε νὰ χρησιμεύη για τραπέζι. Γύρω-γύρω κάθονταν Τοῦρκοι και κέπνιζαν σιωπηλοί. Τὸ χωριὸ εἶχε κάπου 200 σπίτια².

Στις 8 Φεβρουαρίου 1810 ὁ Hobhouse, με τὸν Βασίλη τὸν Ἀρβανίτη, τὸν Ἀθηναῖο Δημήτρη Ζογγρόο και ἕνα σωρὸ ἀγωγιὰτες ἑκκλήνης για τὴν Εἰβραία. Ὁ Byron δὲν θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ σ' αὐτὴ τὴν περιοδεία.

1. Ἔνθ' ἄν., σ. 347.

2. Ἔνθ' ἄν., σ. 387.

εἶχε κ
με τῆ
Ξανθο
φλας!
κίτρινο
γράφει
Ἡ
στοιές
ρὸς τῶ
ἀπὸ τῆ
Κ
Π

Ἡ
πρὸς τὴν
τοῦ και